

Sprawozdania

Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji w Chambéry (Francja) na temat „Metody projekcyjne – analiza kliniczna i psychopatologiczna”

Konferencja w Chambéry została zorganizowana w dniach 17-18 maja 2003 roku przez Uniwersytet de Savoie w Chambéry, Departament Psychologii, zaś jej współorganizatorami były Francuskie Towarzystwo Rorschacha i Metod Projekcyjnych, Międzynarodowe Towarzystwo Psychopatologii Fenomeno-Strukturalnej oraz Centrum Interdyscyplinarnych Badań nad Procesem Tworzenia.

Wiodącym problemem konferencji było: Czy metody projekcyjne wyzwalają twórczy potencjał człowieka i na ile ten potencjał może mieć znaczenie diagnostyczne? Nawiązywano do tzw. projekcji twórczej, która niekiedy jest odzwierciedleniem kompleksów czy problemów danego człowieka, ale – wręcz przeciwnie – wskazuje na jego bogatą wyobraźnię i aktywne procesy intelektualne.

Obrady zgromadziły wielu psychologów i psychiatrów z różnych krajów: Francji, Belgii, Luksemburga, Włoch, Anglii, Brazylii, Kanady, Polski i Czech.

Główne zagadnienia poruszane w czasie sesji to: Test Rorschacha, TAT i twórczość rysunkowa, Analiza wypowiedzi słownych, Gest graficzny, Zabawa i projekcja, Psychopatologia dziecka, Psychopatologia młodzieży, Psychopatologia dorosłego i okresu inwolucji.

Autorzy referatów przedstawili wiele ciekawych rozważań odnośnie do różnych aspektów metod projekcyjnych. Na przykład prof. P. Roman (Francja) analizował proces symbolizacji i jego negatywne, w sensie emocjonalnym, uwarunkowania. Proces ten wywodzi się z przykrych przeżyć w okresie dzieciństwa. Analiza była oparta na dziecięcej twórczości rysunkowej.

Refleksje na temat związku pojęć i zarazem procesów: projekcji, kreacji i ekspresji przedstawiła prof. J. Richelle (Francja).

Zwróciła ona uwagę na komplementarny charakter tych zjawisk, gdzie procesy nieświadome mieszają się z procesami świadomymi, regresja z progresją, marzenia, fantazje – z percepcją. Cenne jest to, iż nie pojmuje się procesu projekcji jako prostego mechanizmu obronnego, ale traktuje się go jako skomplikowany system, który należy badać holistycznie. Na podobne aspekty zwróciła uwagę B. Gawda (Polska), analizując wytwory rysunkowe dzieci przejawiające trudności emocjonalne.

Według autorki, w różnych technikach projekcyjnych występują różne formy projekcji i z tego powodu nie ma korelacji pomiędzy różnymi testami. B. Gawda porównała wskaźniki diagnostyczne z trzech metod projekcyjnych graficznych: testu Bucka, testu Faya oraz „Narysuj człowieka” Goodenough-Harrisa. Wyniki wskazują, iż większość wskaźników dla testu Bucka ma niską trafność diagnostyczną, zwłaszcza jeśli chodzi o rysunek domu. Niektóre wskaźniki z testu Faya mają dużą wartość, zaś najbardziej diagnostyczny jest rysunek postaci ludzkiej w odniesieniu do projekcji problemów emocjonalnych. Wnioski sugerują, iż w rysunku postaci ludzkiej mamy do czynienia z projekcją sfery emocjonalnej, w rysunku domu czy drzewa – z projekcją sfery percepcyjnej, a więc dziecko rysuje dom lub drzewo najczęściej tak, jak je postrzega, i nie ma to związku z jego przeżyciami emocjonalnymi.

Niezwykle skomplikowany charakter projekcji podkreślało wiele osób prezentujących analizę przypadków na bazie testu Rorschacha. Ch. R. Roesler (Francja) stwierdziła, iż niektóre protokoły z badania metodą Rorschacha wyraźnie wykraczają poza ramy przyjęte w standardowych podręcznikach. Widać w nich tyle innowacji, pewnego rodzaju kombinacji, zarówno w zakresie emocjonalnym, jak i poznawczym, iż można mówić o „transgresji” kryteriów formalnych. Tego rodzaju aspekty poddawane są analizom. Ponadto dość ważne miejsce zajmuje analiza materiału z badań testem Rorschacha pod kątem paralingwistycznym. Y. Bonenfant (Wielka Brytania) zajęła się ekspresją dźwiękową, gdzie oprócz treści wypowiedzi niezwykle cennych danych dostarczają takie cechy, jak: brzmienie głosu, pauzy, ton, jękanie i inne jego parametry.

H. Yamasaki (Francja) badała właściwości fonetyczne wypowiedzi na bazie testu Rorschacha. Głównym celem tych badań było udowodnienie tezy, iż aspekt fonetyczny może być źródłem informacji na temat osoby badanej. Pozwoliłoby to na stworzenie pełnej wizji analizy komplementarnej oraz uchwycenie mechanizmów obronnych na bazie materiału lingwistycznego.

Yamasaki nie zaprezentowała jednak ostatecznych wyników, ale jedynie propozycję swojej metody.

Pojawiło się kilka doniesień mających na celu porównanie metody Rorschacha i TAT Murraya. G. Weistein i N. P. Verges (Szwajcaria) przedstawiły takie porównanie wyników badań przeprowadzonych na grupie młodzieży, mających na celu diagnozowanie różnych aspektów poczucia własnej wartości. Oprócz TAT i testu Rorschacha zastosowano test autoewaluacji R. Weistein, który ma również charakter projekcyjny. Analizowane studium przypadków na bazie wyników testu Rorschacha ukazują wartość tej metody, szczególnie uwagę zwracając na pewnego rodzaju aspekt twórczy tej metody, co można określić jako projekcję o charakterze twórczym (A. E. Añtúnez, J. Santoantonio – Brazylia; B. Fromage – Francja; J. Lighezzolo, Francja). Przeprowadzono również badania nad osobami uzdolnionymi – grupą dziennikarzy (autorzy V. Torre, M. Prastaro, G. Giuliano, Włochy), a także malarzy (D. Tognazzo, również Włochy). Celem tych badań było ustalenie, na ile jest możliwa diagnoza potencjału twórczego na bazie metody Rorschacha. Wyniki nie wykazały uzdolnień twórczych, lecz problemy z poczuciem własnej wartości, stany depresyjne i poczucie pustki u twórców.

Problemem analizy porównawczej TAT i Rorschacha zajęła się również L. Schiltz z Luksemburga podkreślając, iż metody te uzupełniają się. Podobne stanowisko reprezentuje A. Gardey z Francji. Badania tymi testami prowadzi się często na osobach uzdolnionych twórczo po to, aby określić różnicę w wytworach projekcyjnych u osób, które mają fantazję kreatywną, i tych, których wyobraźnia podsycana jest negatywnymi przeżyciami (M. Emmanuelli – Francja). Na przykładzie osoby z problemami

SPRAWOZDANIA

amnestycznymi, C. de Tychey (Francja) uzasadnił mechanizm przetwarzania doświadczeń traumatycznych. Jego zdaniem, zarówno jeden test, jak i drugi pozwalają na zrozumienie i zilustrowanie tego procesu.

Wiele miejsca poświęcono różnym projekcyjnym technikom graficznym. J. Chan (Francja) opracowała metodę opartą na ideogramach, tzn. pewnego rodzaju piśmie obrazkowym. Znaki graficzne mają określone znaczenie psychologiczne, które nadają im sami badani, najczęściej pacjenci z różnymi problemami. Proces kodowania i odkodowywania opiera się na doświadczeniach w trakcie terapii. Nie jest to wyczerpująca prezentacja narzędzia, ale pewnego rodzaju zamysł.

Dla celów diagnostycznych opracowuje się wiele nowych metod graficznych. Pewnego rodzaju modyfikacją rysunku rodziny jest propozycja swobodnego rysunku drzewa genealogicznego według pomysłu P. Cuynet i A. Mariage z Francji. Badania przeprowadzono na dużej grupie, co zwiększa wiarygodność tego typu rozważań, zaś wnioski – zdaniem autorów – dają lepszą wizję relacji z innymi ludźmi osoby badanej.

Metodę graficzną czy wręcz plastyczną opierającą się na kolażu opracowała M. Lhotova (Czechy). Metoda ma charakter projekcyjny i służy do diagnozy problemów emocjonalnych. W zakresie technik graficznych J. Royer z Francji zaprezentowała technikę swojego autorstwa polegającą na rysowaniu i komentowaniu różnych sytuacji z życia psa – nazwa testu Pies Tom. Technika – zdaniem autorki – pozwala na głębszą orientację w problemach dziecka. Autorka opracowała wskaźniki diagnostyczne metody i wskazała na możliwości jej zastosowania w terapii.

Bogaty materiał empiryczny zaprezentowały B. Gawda i M. Tyszkiewicz z Polski. Była to analiza rysunków postaci ludzkiej oraz pisma ręcznego wykonanych przez osoby chore na schizofrenię paranoidalną. Autorki wykazują, iż istnieją cechy charakterystyczne zarówno rysunku, jak i pisma osób chorych na schizofrenię. Może to przyczynić się do ugruntowania pozycji diagnostycznej metody „Narysuj człowieka” w odniesieniu do takiego rodzaju zaburzeń. Dodatkowo wskazuje na możliwość diagnostyczne pisma ręcznego w tym zakresie. Pojawiły się również opracowania dotyczące Testu Drzewa R. Story i Testu Starego Drzewa P. Cuynet. Zdaniem M. Mietkiewicz i C. Wieder (Francja), obie te metody graficzne stanowią projekcję stanu emocjonalnego osoby badanej.

W trakcie konferencji ukazano możliwości zastosowania metod projekcyjnych w diagnostyce związanej z problemami inwencji (F. Viala, Francja), problemami okresu adolescencji, a zwłaszcza tendencjami samobójczymi (M. Wawrzyniak – Francja). Duże znaczenie może mieć wykorzystanie metod percepcyjnych lub graficznych w pracy z dziećmi autystycznymi, gdyż kontakt werbalny jest w takim przypadku skazany na niepowodzenie. Wykorzystanie bodźców percepcyjnych lub motorycznych może być niezwykle ważne w diagnozie, ale także i w terapii takich dzieci. H. Suarez-Labat (Francja) uważa, że tylko tego rodzaju metody zdają egzamin w pracy z dziećmi zablokowanymi lub autystycznymi – pozwalają na rekonstrukcję stanu pacjenta. Z kolei M. Ravit z Francji podkreśla znaczenie metod projekcyjnych w diagnozowaniu osób przejawiających zachowania antyspołeczne. Jest to szczególnie ważne ze względu na charakterystyczną postawę do badania przejawianą przez te osoby. Metody kwestionariuszowe oparte na komunikatach werbalnych często przynoszą nieprawdziwe rezultaty, co utrudnia wiarygodną diagnozę. Z tego też powodu bardziej wartościowe jest stosowanie metod projekcyjnych, które w zakamuflowany sposób docierają do psychiki takich osób.

Ponadto pojawiły się opracowania dotyczące zabawy jako metody projekcyjnej, oczywiście w diagnostyce dziecięcej. M. Jacquet (Francja) opisała walory takich zabaw, jak: tworzenie „Miasteczka z fantazji”, konstrukcje z piasku, „Zabawa w Świat”.

Ekspresja dziecka jest doskonałym materiałem diagnostycznym. Podobne stanowisko zaprezentowały: P. Debroux, F. Precelle i J. Richelle z Belgii. Nie tylko sposób konstruowania czy układ elementów wpływają na interpretowanie zachowań dziecięcych, ale duże znaczenie mają także wypowiedzi dzieci (R. Costeraste, Francja).

Konferencja ukazała, że w wielu ośrodkach naukowych i klinicznych prowadzi się wiele badań nad technikami projekcyjnymi. Badania te dotyczą wszystkich okresów rozwojowych człowieka, od dzieciństwa począwszy do starości włącznie. Psychologowie zwracają szczególną uwagę na wartość zastosowania takich technik w warunkach, gdzie stosowanie innych metod skazane jest na niepowodzenie. Są to najczęściej skomplikowane sytuacje posttraumatyczne bądź zaburzenia wpływające na negatywną postawę do badania. Ekspresja graficzna może mieć ogromne znaczenie w psychoterapii, jak również może być pomocna w nawiązywaniu kontaktu z innymi ludźmi. Jest więc nie tylko narzędziem diagnostycznym, ale swoistą formą komunikacji interpersonalnej.

Chociaż metody projekcyjne poddawane są niezwykle ostrej krytyce, uczestnicy konferencji wskazują na ich znaczenie i walory, podkreślając, iż pomimo mankamentów, istnieją liczne obszary, gdzie stosowanie metod projekcyjnych jest ważne i potrzebne. Y. Morhain (Francja), analizując mechanizm projekcji przeżycia traumatycznego i opisując proces „zapisu” traumy w psychice człowieka, podkreśla, iż jedynie bodźce o charakterze projekcyjnym mogą przyczynić się do zilustrowania tego rodzaju „zapisu”. Interpretacja w oparciu o dane bezpośrednie nie przynosi oczekiwanych efektów. Należy przy tym podkreślić, iż uczestnicy konferencji nie pojmują projekcji jako prostego mechanizmu obronnego, ale jako skomplikowany proces o wielu właściwościach, wręcz znamionach kreatywnych. Pewnego rodzaju mankamentem być może jest to, iż prezentowane wyniki badań analizowano głównie pod kątem jakościowym; miały one głównie charakter idiograficzny.

Pojawiały się też opracowania porównawcze (dymensyjne) jednakże było ich znacznie mniej.

Wobec takiego statusu metod projekcyjnych nieuchronny wydaje się postulat wynikający z zagadnień prezentowanych na Międzynarodowej Konferencji w Chambéry, iż konieczna jest dalsza praca nad wzmocnieniem trafności, rzetelności i innych właściwości metod projekcyjnych.

Barbara Gawda

Instytut Psychologii UMCS

Magdalena Tyszkiewicz

Poradnia Zdrowia Psychicznego w Gdyni